

Ο ΕΝΕΡΓΟΣ ΒΙΟΣ

Ὁ Πασκάλ ὀρθῶς εἶπεν ὅτι ἂν προσενέγκωμεν εἰς κυνηγόν τινα τὸν λαγῶν δι' ὃν θὰ μοχθήσῃ ἡμέραν ὅλην δὲν θὰ τὸν δεχθῇ. Διὰ τούτου ἐσκόπει νὰ μεμρῆ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν ἀποδεικνύων αὐτὴν ἀντιφάσκουσαν πρὸς ἑαυτήν. Ἄλλ' οὐδεμία ἐνυπάρχει ἀντίφασις. Ἡ ἐκ τῆς θήρας ἡδονὴ δὲν εἶνε ἡ αὐτὴ πρὸς τὴν ἐκ τῆς ἀποκτήσεως λαγῶν τινος· αὕτη λοιπὸν δὲν δύναται ν' ἀντικαταστήσῃ τὴν ἄλλην. Ἡ ἀληθὴς τοῦ θηρευτοῦ ἡδονὴ συνίσταται εἰς τὸ νὰ θέσῃ εἰς ἐνέργειαν τὴν δραστηριότητά του, τὰς δυνάμεις του, τὴν ἐπιδεξιότητά του, καὶ νὰ κρατῇ ἄγρυπνον τὸ πνεῦμά του διὰ τοῦ φόβου καὶ τῆς ἐλπίδος. Ἄν χορηγήσῃτε αὐτῷ τὸ ποθοῦμενον πρᾶγμα, τὸ πρᾶγμα τοῦτο, ὅπερ δὲν θ' ἀποκτήσῃ διὰ τοῦ κόπου του, οὐδεμίαν θὰ τῷ προξενήσῃ εὐχαρίστησιν.

«Ἡ ἀληθὴς εὐτυχία, λέγει φιλόσοφος τις, δὲν εἶνε ἡ εὐτυχία ἀνθρώπου ὑπνούντος καὶ φυτοζωῶντος, ἀλλ' ἡ τοῦ ἐγρηγορότος καὶ κινουμένου καὶ δρῶντος καὶ μεταχειριζομένου τὰς δυνάμεις αὐτοῦ πρὸς ὠρισμένον σκοπόν». Ἄντιρρήτως ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ βίῳ ἐνυπάρχει καὶ ἀνοφελὴς δρᾶσις, καὶ ἐνέργεια ἄσκοπος καὶ ἄλογος, ἐν ἐνὶ λόγῳ πλημμελὴς δραστηριότης. Ἐνυπάρχει ὁμοίως καὶ ἐνέργεια ἄτακτος, πυρετώδης, ἀνυπόμονος, οὔτε ἀναβολὴν οὔτε ἡσυχίαν ὑπομένουσα. Δὲν εἶνε οὐχ ἥττον ἀληθὴς ὅτι τὸ δρᾶν εἶνε μία τῶν ἀναγκῶν τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἐν τῶν ἀποδεικνυόντων τὸ μεγαλεῖον τῆς φύσεως αὐτοῦ. Εἰς ὃν οὐ αἱ δυνάμεις εἰσὶν ἀτελεῖς ἢ ἀνάπαυσις δὲν εἶνε τὸ ἀπόλυτον ἀγαθόν· τοῦλάχιστον ἐν τῇ ἡλικίᾳ καθ' ἣν αἱ δυνάμεις εἶνε πλήρεις, καὶ δὲν ζητοῦσι τὴν ἀπὸ τῆς ἐνεργείας ἀποχὴν.

Ἡ ἀνάπαυσις ἢ ἀδράνεια, ἡ νάρκη ἔχουσι ἀναλογίαν πρὸς τὸν ὕπνον οὗτος δὲ πρὸς τὸν θάνατον. Ἡ δρᾶσις τοῦτο ἐνέχει τὸ καλὸν ὅτι οὐ μόνον ἀναγκάζει ἡμᾶς νὰ χρησιμοποιήσωμεν τὰς δυνάμεις ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ νὰ μετρήσωμεν αὐτὰς πρὸς τὰς τῶν ἄλλων ὄντων. Ἐν τῷ κόσμῳ τῶν ἰδεῶν, τῶν αἰσθημάτων καὶ τῶν ὄντων, τὸ διάστημα εἶνε σχεδὸν ἐλεύθερον ἐνώπιόν μας· ἀλλ' ἐν τῷ πραγματικῷ κόσμῳ ἡ θέλησις ἡμῶν συναντᾷ ἀνὰ πᾶν βῆμα πρᾶγματα ἢ πρόσωπα ἐπιπροσθούντα καὶ παρεμποδίζοντα. Ἡ ἀπομάχρυνσις τῶν κωλυμάτων τούτων οὐχὶ διὰ κτηνώδους βίας ἀλλὰ διὰ λελογισμένης καὶ ἀναλόγου χρήσεως τῆς δραστηριότητος ἡμῶν, καὶ ἡ ἀντίταξις εἰς πᾶν ἐμπόδιον τῆς ἀληθῶς ἀρμοζούσης πρὸς κατανίκτησιν αὐτοῦ προσπαθείας εἶνε δυσχερὲς ἔργον, καὶ ὅταν ἐπιτυγχάνῃ, ἐντελῶς ἄξιον θαυμασμοῦ.

Οἱ καλούμενοι θετικὸι οἵτινες δεικνύουσιν ἐν γένει πολλὴν περιφρόνησιν πρὸς τοὺς θεωρητικοὺς

καὶ τοὺς ὄνειροπόλους θ' ἀνύψουν περισσώτερον τὸν ἀγῶνα αὐτῶν ἢ αὐτοὶ οὗτοι ἐνόουν αὐτὸν καλλίτερον. Ἐν γένει καυχῶνται ὅτι πάσας αὐτῶν τὰς ἀπολαύσεις ἐξαρτῶσιν ἀπὸ τῶν ὕλικῶν ἀγαθῶν ἅτινα οὐδεμίαν ἔχουσι σταθερότητα καὶ παρέχουσι τὰς ἀηδεστάτας τῶν ἡδονῶν. Ἀλλὰ δὲν βλέπουσιν ὅτι δὲν ἀρέσκονται τόσον εἰς αὐτὰ ὅσον εἰς τὰς προσπαθείας δι' ὧν ἀγωνίζονται ν' ἀποκτήσωσιν ἢ διατηρήσωσιν αὐτὰ. Ἡ ἀληθὴς αὐτῶν ἀνάγκη εἶνε τὸ δρᾶν, τὸ συνδυάζειν μέσα, τὸ παρασκευάζειν ἀποτελέσματα, τὸ συμβάλλεσθαι μετὰ τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν πραγμάτων, ἐκ τούτων δὲ γίνονται ἄξιοι τοῦ ὀνόματος ἀνθρώποι. Ἄν ἐκτιμῶντες τὰ πράγματα κατ' ἄξιαν εἶχον τὴν συναίσθησιν ὅτι ἐν αὐτοῖς ἀγαπῶσι μόνον τὴν ἐργασίαν δι' ἣς τὰ κατέκτησαν, πρὸ πάντων δὲ ἂν μετεχειρίζοντο τὴν δραστηριότητα ταύτην πρὸς κοινὴν καὶ οὐχὶ πρὸς ἰδίαν ὠφέλειαν, τότε ἡδύνατο δικαίως ν' ἀξιῶσι τὴν τιμὴν καὶ τὴν ὑπόλειψιν καὶ αὐτῶν ἐτι τῶν θεωρητικῶν.

Πράγματι τὸ δραστικὸν τοῦ ἀνθρώπου ὅτε μετακομίζει τὰ προϊόντα τῆς γῆς, τὰ γεννήματα χώρας τινὸς εἰς ἄλλην, μεταποιεῖ ποικιλοτρόπως τὴν ὕλην πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν ἀναγκῶν μας, προφυλάττει ἢ θεραπεύει τὸ ἀνθρώπινον σῶμα, προστατεύει τὰ δικαιώματα τῶν πολιτῶν, ἐφορᾷ τὴν ἀστικὴν ἀσφάλειαν, ἐν ἐνὶ λόγῳ ὅτε ἐκτελεῖ πάσας τὰς λειτουργίας ἐξ ὧν ἀποτελεῖται ὁ κοινωνικὸς βίος, δὲν ἔχει μικροτέραν ἄξιαν ἢ ὅτε εἰς δύνει εἰς τὰ μυστήρια τοῦ κοράτου κόσμου.

Ὁ Πασκάλ συγγέει λοιπὸν τὴν ἄτακτον δρᾶσιν πρὸς τὴν κανονικὴν καὶ σωτηρίαν ἐνέργειαν ὅταν ἀπαιτῆ παρὰ τοῦ ἀνθρώπου νὰ παραιτήσῃ πάντα, νὰ μείνῃ ἐν ἑαυτῷ καὶ μόνον ἑαυτὸν νὰ βλέπῃ. Ὁ Βολταῖρος ἀποκρίνεται εὐλόγως «Αἱ λέξεις αὗται μόνον ἑαυτὸν νὰ βλέπῃ δὲν ἀποτελοῦσιν οὐδεμίαν ἐννοιαν. Ὅποιος ἀνθρώπος εἶνε ὁ οὐδαμῶς δρῶν ἀλλ' ἑαυτὸν ἀκαταπαύστως θεωρῶν; Εἶνε ἀδύνατον εἰς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν νὰ μείνῃ ἐν τῇ κατὰ φαντασίαν ταύτῃ ἀποναρκῶσει· ὁ ἀνθρώπος ἐπλάσθη ὅπως δρᾷ... Τὸ ἀδρανεῖν καὶ μὴ ὑφίστασθαι εἰςὶ συνώνυμα εἰς τὸν ἀνθρώπον· ὁ Ἰῶβ ὀρθῶς εἶπεν: ὁ ἀνθρώπος ἐγεννήθη διὰ νὰ ἐργάζεται ὅπως τὸ πτηνὸν διὰ νὰ πετᾷ· ἀλλὰ τὸ πτηνὸν ἰπτάμενον δυνατόν νὰ συλληφθῇ ἐν τῇ παγίδι.

Πολλοὶ πολλάκις συνέκριναν τὸν ἐνεργὸν πρὸς τὸν θεωρητικὸν βίον ζητοῦντες νὰ ἴδωσι ποῖος εἶνε ὁ προτιμότερος. Παρατηρητέον ἐν πρώτοις ὅτι ἡ θεωρία δὲν εἶνε ἐντελής ἀδράνεια. Ταπεινοτάτην ἰδέαν θὰ εἶχομεν τοῦ δραστικοῦ τοῦ ἀνθρώπου, ἂν περιωρίζομεν αὐτὸ εἰς μόναν τὰς εἰς τὰς αἰσθήσεις ὑποπιπτούσας πράξεις. Ἡ ὄνειροπόλησις καὶ μελέτη τοῦ ποιητοῦ, τοῦ σοφοῦ καὶ τοῦ ἁγίου, πᾶν τὸ ἀπασχολοῦν, ἀναπτύσσον, κρατῶν τὰ ψυχικὰ ἡμῶν δυνάμεις εἶνε δρᾶσις. Δὲν πρέπει λοιπὸν νὰ

ἐκλαμβάνωμεν τὴν δρᾶσιν ἐν τῇ στενῇ σημασίᾳ, ἐν ἣ νοοῦσιν αὐτὴν οἱ ἔμποροι καὶ βιομήχανοι. Ἀλλὰ τοῦτο τεθέντος, προφανές εἶνε ὅτι αἱ ἄβραϊ καὶ ἐξαιρέτοι αὐταὶ ἀσχολίαι δὲν ἀρμολοῦσιν, εἰς τοὺς πολλούς, ὅτι εἰς τοὺς πλείστους τῶν ἀνθρώπων, οἵτινες παλαίους κατὰ τῶν ἐμποδίων τῶν πραγμάτων, ἢ ποιήσεις, ἢ ἐπιστήμη, ἢ εὐλάβεια, δένεινε καὶ δὲν δύνανται νὰ ὦσι παρὰ μέροςμόνον τοῦ βίου καὶ οὐχὶ ὁ βίος ὅλος. Προσλέγω ὅτι ἡ θεωρία, οἰαδήποτε καὶ ἢ ἡ μορφή αὐτῆς, ὅταν δὲν συνδιάζεται μετὰ δράσεώς τινος δυνατὸν νὰ ἔχη ὡς ἀποτέλεσμα τὸν ἐκνευρισμὸν ὀλοκληροῦ τῆς ψυχῆς μέρους, νὰ καταστήσῃ αὐτὴν ἀνίκανον νὰ ὑπερνικήσῃ τὰς δυσχερείας τοῦ βίου· δι' ὃ βλέπομεν συνήθως θεωρητικὰς ψυχὰς ἐγκαταλιμπανομένας εἰς τὴν θέλησιν τῶν ἄλλων, ἀφιεμένας νὰ διευθύνωνται, καὶ νὰ ὑπομένωσι τὰς τραχυτάτας δοκιμασίας ὑποταγῆς, διότι δὲν δύνανται ν' ἀποφασίσωσιν οὐδὲν καθ' ἑαυτὰς, ὅπως χειραφετηθῶσι καὶ ἀνκλάθωσι τὴν αὐτοβουλίαν τῶν.

Ἄλλος κίνδυνος τοῦ θεωρητικοῦ βίου εἶνε ἡ συγκέντρωσις τοῦ ἀτόμου ἐν ἑαυτῷ, ἥτις παρέχουσα βραθύμους καὶ θελκτικὰς ἡδονὰς καθίστησιν αὐτὸν ἀδιάφορον πρὸς τὴν κοινωνίαν τῶν ὁμοίων του. Οὐδὲν ἐγωϊστικώτερον τῆς ποιήσεως, τῆς ἐπιστήμης, καὶ αὐτῆς ἔτι τῆς εὐλαβείας. Ἡ θεωρία ἀποστρέφει τὴν ψυχὴν ἀπὸ τῶν προσώπων τρέπουσα αὐτὴν ἀποκλειστικῶς πρὸς τὰς ἰδέας. Τὰ συμφέροντα τοῦ πραγματικοῦ βίου εἰσὶ τόσον εὐτελῆ ἐν σχέσει πρὸς τὸ ἀγνὸν κάλλος τῆς θεωρίας ὥστε παραμελοῦμεν αὐτὰ ἐνίοτε ἐν τοῖς ἄλλοις ὡς καὶ ἐν ἡμῖν, δυνάμενοι οὕτω νὰ ὦμεν πρότυπα αὐταπαρνήσεως ἅμα καὶ φιλαυτίας. Οὐδὲν ὀδύως διατείνομαι ὅτι ταῦτα εἶνε ἀναγκαῖα καὶ συνήθη ἀποτελέσματα τῆς ποιήσεως, τῆς ἐπιστήμης, καὶ τῆς εὐλαβείας· ἀλλ' εἶνε ἀποτελέσματα, τὰ ὅποια αἱ τρεῖς αὐταὶ θεῖαι ἀδελφαὶ δύνανται νὰ παραγάγωσιν, ἂν ἐγκαταλίπωμεν ἑαυτοὺς εἰς τὰ μαγευτικὰ τῶν θελήγητρα. Πρέπει λοιπὸν νὰ ἐνώσωμεν τὴν δρᾶσιν πρὸς τὴν θεωρίαν ὅπως ἐνισχύσωμεν ὅλην ἡμῶν τὴν ψυχὴν καὶ μὴ ἀφήσωμεν αὐτὴν κατ' οὐδὲν ν' ἀπαμβλυθῇ.

Ἐν τῶν βαρυτέρων φορτίων τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς εἶνε ἡ εὐθύνη. Οὐδὲν χαλεπώτερον ταύτης εἰς τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ συγχρόνως οὐδὲν παρέχει εἰς αὐτὸν ἀνδρικωτέρας καὶ εὐγενεστέρας ἀπολαύσεις. Ὁ ἄνθρωπος ὅστις ἐδημιούργησε τὸν βίον του, ὅστις συναισθάνεται ἑαυτὸν ἄληθῆ πατέρα τῶν πράξεων αὐτοῦ, ὅστις ἔχει σκοπὸν τινα καὶ ἐπιδιώκει συντόμως τὴν πραγμάτων αὐτοῦ, ὑπὸ μόνῃς τῆς θελήσεως αὐτοῦ ὑποστηρίζομενος, ὁ ἄνθρωπος ὅστις ἀπαντῶν δυσχερείας ἀνὰ πᾶν βῆμα ἀπομακρύνει αὐτὰς διὰ τῆς δεξιότητος ἢ ἐνεργητικότητος αὐτοῦ, τῆς συνέσεως ἢ τῆς ἰσχύος του, οὗτος εἶνε ἀληθῆς

ἄνθρωπος, καὶ, ὅλων τῶν ἐπιφυλάξεων τηρουμένων, ἔχει τὴν μεγαλειτέραν τῆς εὐτυχίας ἀναλογίαν. Τινὲς φαίνονται πιστεύοντες ὅτι δὲν πρέπει ν' ἀναπτύσσεται πολὺ τὸ αἶσθημα τῆς εὐθύνης ἐν τῷ ἀνθρώπῳ· ἐνορῶσι τὸ σπέρμα τῆς ἀλαζονείας, τῆς ἀνταρσίας, τῆς ἀναρχίας. Προτιμῶσι νὰ ὑποτάσσωσι τὰς ψυχὰς παρὰ νὰ ἐξεγείρωσιν αὐτάς, νὰ δεικνύωσιν αὐταῖς τὸν κανόνα παρὰ τὴν ἐλευθερίαν, νὰ κάμπτωσιν αὐτάς εἰς ἐξωτερικὴν δύναμιν, ἢ ν' ἀφίνωσι αὐταῖς τὴν φροντίδα καὶ τὸ δικαίωμα νὰ κυβερνώσιν ἑαυτάς. Ἀλλὰ, χωρὶς ν' ἀρνώμεθα τὴν ἀνάγκην τοῦ κανόνος, δὲν πρέπει νὰ λησμονῶμεν ὅτι ἡ ἀληθῆς ὑπεροχὴ τοῦ ἀνθρώπου ἔγκειται ἀκριβῶς εἰς τὸ διευθύνειν ἑαυτὸν, εἰς τὸ εἶνε αὐτεξούσιον. Ὁμολογῶ ὅτι αἱ εὐπειθεῖς μηχαναὶ εἶνε προτιμότεραι τῶν ἀτάκτων, ἐπικινδύνων καὶ ἀνθρωποκτόνων. Ἀλλὰ τὸ κάλλιστον ἀκριβῶς ἐν τῷ ἀνθρώπῳ συνίσταται εἰς τὸ νὰ μὴ ἦ μηχανὴ καὶ εἰς τὸ κατακτᾶν, διὰ τῆς ἐφ' ἑαυτοῦ καὶ τῶν παθῶν του ἐξουσίας, τὸ δικαίωμα τοῦ κυβερᾶν ἑαυτὸν.

Πλειστάκις ἄλλως τε περὶ τὴν ἡθὴν ὅτι περισσότερα πράττουσιν οἱ ἄνθρωποι ὅταν ἀφίηται αὐτοῖς αὐτενέργεια, ὁ ἐκ τῆς ἐπιχειρήσεως ἔπαινος, ἢ ἐκλογὴ τῶν μέσων, ἢ κατανομὴ τοῦ χρόνου, ἢ ὅταν ὑποβάλλωνται εἰς τυραννικὸν ζυγόν, εἰς μηχανικὸν καὶ ἐξωτερικὸν κανόνα. Παρὰδέχομαι ὅτι ἡ πλήρης καὶ ἐλευθερά αὐτὴ εὐθύνη, ἢ ἀρχεβουλία αὐτῆ τοῦ ἀτόμου οὐδέποτε πρέπει νὰ παρέχεται ἄνευ ἐλέγχου, ἀλλὰ λέγω ὅτι ἐν τινι δεδομένῳ κύκλῳ, ἢ ἀτομικῇ εὐθύνη εἶνε τὸ δραστηκώτατον πρὸς ἐπιτυχίαν ἐλαττήριον. Ἀναντιρρήτως δὲ ἀποδεικνύεται ἐκ τῆς ὑπεροχῆς τῆς ἐλευθέρως ἐργασίας ἀπὸ τῆς δουλικῆς. Ὁ δεῖνα ὅστις ὑπέικων νωθρῶς εἰς ἐπιβεβλημένον κανόνα θὰ ἐξετέλει ἄνευ εὐχαριστήσεως καὶ ἄνευ ἐπιτυχίας πράξεις τινας προδιαγεγραμμένας, θὰ φανῇ ἴσως ἐξαιρετος ἀνὴρ καθ' ἡμέραν ἀφειθεῖς εἰς ἑαυτὸν, θὰ ποιήσῃ οὗτος ἐπιλογὴν τῶν πράξεων αὐτοῦ, καὶ θὰ δυνηθῇ νὰ θεωρήσῃ αὐτὸν αἴτιον τῆς ἐπιτευχθείσης ἐπιτυχίας. Ὁ τάδε ἐν τῇ εὐδαιμονίᾳ, τῷ πλούτῳ, τῇ ἡδονῇ, τῆς βίωσας, ἂν εὐρεθῇ αἴφνης μόνος καὶ πένης ἠναγκασμένος νὰ δημιουργήσῃ σταδίον τι, νὰ βοηθήσῃ οἰκογένειαν, ν' ἀποκτήσῃ ὄνομα, θὰ εὕρῃ ἐν ἑαυτῷ ἀγνώστους δυνάμεις, περιφρόνησιν πρὸς τὸν κίνδυνον, πρὸς τὰς στερήσεις, τὰς κακουχίας, ἄς οὐδεὶς, οὐδ' αὐτὸς ἔτι, θὰ ὑπάπτειεν ὅτι εἶχε. Τοιαῦται δοκιμασίαι εἶνε ὁ ὄλεθρος ἐκείνων οἵτινες στεροῦνται χαρακτῆρος, ἢ ἐκείνων ἐν οἷς διὰ δουλικῶν καταναγκασμοῦ ἀπημβλύθη, ἢ δι' ἀνάνδρου πρὸς ἑαυτοὺς ἐπιεικείας ἐχαλαρώθη τὸ συναίσθημα τῆς εὐθύνης.

Ὅτε ὁ ἄνθρωπος ἔχει τὴν εὐθύνην οὐ μόνον ἑαυτοῦ ἀλλὰ καὶ ἄλλων, ἢ ζωὴ λαμβάνει εἰς τοὺς ὀφθαλμούς του σοβαρὸν χαρακτῆρα, ἀλλὰ

ταύτοχρόνως μέγαν καὶ ἔντιμον. Ὅπως διοικῆ καὶ διευθύνῃ τις τὰ ἴδια συμφέροντα καὶ τὰ ἴδια πάθη ἀπαιτεῖται ἤδη ἰκανὴ δύναμις καὶ δεξιότης· ἀλλ' ὅταν πρέπει νὰ διευθύνῃ τὰ συμφέροντα τῶν ἄλλων, νὰ κυβερνήσῃ τὰ πάθη τῶν, νὰ παρασκευάσῃ τὴν εὐτυχίαν τῶν, ἀπαιτεῖται μείζων ἔντασις τοῦ πνεύματος, μείζων σταθερότης ἀποφάσεως, περισσοτέρα ψυχὴ, περισσοτέρα φαντασία, περισσοτέρα εὐαισθησία καὶ περισσοτέρα δύναμις· τοῦτο δὲ συμβαίνει, ὅπως προχείρως εἴπωμεν, εὐθὺς ὡς ἀνὴρ τις γίνῃ οικογενειάρχης. Ἡ ζωὴ αὐτοῦ πολλαπλασιάζεται μετὰ τῶν τέκνων του· δὲν ζῆ μόνον μὲ τὴν παροῦσαν αὐτῶν ζωὴν ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν μέλλουσαν. Εἶνε λοιπὸν δυστυχῆς, θὰ εἴπωσι τινες, διότι τσαυταὶ μέριμναι βαρύνουσιν ἐπ' αὐτόν. Οὐχί, ἀν αἱ τοιαῦται μέριμναι εἰσὶν ἀφορμαὶ πρὸς βελτίωσιν αὐτοῦ.

Ὅπως θεωρήσωμεν ὡς μέρος τῆς ἀνθρωπίνης εὐδαιμονίας τὴν αὔξησιν τῆς εὐθύνης, καὶ κατ' ἀκολουθίαν, τῶν μεριμνῶν, τῶν μόχθων καὶ τῶν ἀγώνων, πρέπει νὰ ἤμεθα τέλειον ἀπηλλαγμένοι τῆς προλήψεως, ἣτις τὴν εὐτυχίαν φαντάζεται ἐν τῇ ἡδονῇ ἢ ἐν τῇ ἐλλείψει τῆς ὀδύνης. Δὲν θέλω νὰ εἴπω ὅτι ἤμεθα εὐτυχεῖς τὴν στιγμήν ἀκριβῶς καθ' ἣν θλιβόμεθα. Ἀλλὰ δὲν ἀρκεῖ νὰ μὴ ὀδυνώμεθα, δὲν ἀρκεῖ οὐδὲ κἂν ν' ἀπολαύωμεν ὅπως ὤμεν εὐτυχεῖς. Ὁ παραδιδόμενος εἰς τὴν ἡδονήν, ὁ καταναλισκόμενος εἰς αὐτὴν τὰς ἠθικὰς καὶ σωματικὰς αὐτοῦ δυνάμεις, ὁ ἀποναρκοῦμενος ἐν αὐτῇ, ὁ γινόμενος δοῦλος τῶν ἐντυπώσεων, τῶν συναισθημάτων παντὸς ὅ,τι ἡδύνηι, θωπεύει καὶ ἀποναρκοῖ, ἐνταφιάζει τὴν εὐτυχίαν του μετὰ τῆς ἀληθοῦς ζωῆς του καὶ ἀπαρνεῖται ὅλην τὴν δυνατὴν ἡμῖν εὐδαιμονίαν ἀπαρνούμενος τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ἀξιοπρέπειαν. Ἀναμφιβόλως τὸ πάθος ἔχει ἐνέργειάν τινα καὶ δύναμιν, δι' ἃ δὲν ἀποκλείω τὸ πάθος ἐκ τῆς ἀνθρωπίνης εὐτυχίας. Ἰσχυρὰ πάθη (ὧν εὐγενὴς γίνεται χρῆσις) εἶνε πολλῶ προτιμότερα τῆς ἀπαθείας, τῆς ἀναισθησίας, τῆς ἐλαφρότητος, τῆς μηχανικῆς δραστηριότητος. Ἀλλὰ τὸ δραστικὸν τῶν παθῶν ἔχει τι τὸ τυφλόν· εἶνε κτηνώδης δύναμις δὲν εἶνε ἡ ἀληθῆς ἀνθρωπίνη δύναμις ἢ διοικουμένη, ἢ ἑαυτὴν καταστέλλουσα ἢ ἡ χρησιμοποιοῦσα τὰ πάθη καὶ δυναμένη νὰ κυβερνᾷ αὐτὰ πρὸς μέγαν τινὰ σκοπὸν, ἀντὶ ν' ἀρίνη ἑαυτὴν ἔρμαιον ἐκείνων.

— Ἡ κλίσις πρὸς τὴν εὐθύνην πολλακίς καταπολεμεῖται ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ὑπ' ἄλλης τινὸς ἡρμῆς, ἣτις ἐν τούτοις ἐκ τῆς αὐτῆς ἀπορρέει πηγῆς· τοῦ ἔρωτος τῆς ἀνεξαρτησίας. Σοφοὶ τινες τῆς ἀρχαιότητος συνεδούλευον τοὺς ὀπαδοὺς τῶν νὰ μὴ ἀναμιγνύωνται εἰς τὰ δημόσια, ὅπως ἀποφεύγῃσι τὰς ἐξ αὐτῶν ἀνησυχίας· νὰ μὴ νυμφεύωνται ὅπως ἀπαλλάσσωνται τῶν μεριμνῶν

τοῦ οικογενειακοῦ βίου. Ἀλλ' ἄρ' αὖ γε δὲν παρεξηγοῦσι τὴν ἀνεξαρτησίαν τοῦ ἀνθρώπου οἱ νομίζοντες ὅτι αὐτὴ συνίσταται εἰς τὴν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ παντὸς δεσμοῦ, εἰς τὴν ἀπόλυτον ἔλλειψιν πάσης εὐθύνης; Δὲν πρέπει ἀνωφελῶς νὰ ἐπιζητῶμεν τοὺς δεσμοὺς τούτους ἀλλὰ δὲν πρέπει καὶ νὰ τοὺς ἀποφεύγωμεν. Αἱ πρὸς τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους ἐνοῦσαι ἡμᾶς ὑποχρεώσεις εἶνε κέντρον μᾶλλον τῆς δραστηριότητος παροτρύνον αὐτὴν ἢ ἐμπόδιον. Δυστυχῆς ὁ μόνον πρὸς ἑαυτὸν ἔχων ὑποχρεώσεις! Ἄν εἶνε ἀνεξάρτητος πάσης ἐξωτερικῆς δουλείας, δὲν εἶνε ὅμως καὶ τῆς τῶν παθῶν, τῶν ιδιοτροπιῶν, τῶν ἀνησυχῶν ἑαυτοῦ. Ἡ φύσις τιμωρεῖ ἐκείνους, οἵτινες θέλουσι νὰ ἐξασφαλίσωσι τὴν ἡσυχίαν αὐτῶν ἀπαλλαττόμενοι παντὸς καθήκοντος, ἀπαρνούμενοι πᾶσαν ἐνεργὸν ἀσχολίαν, ἀπέχοντες τῶν κοινῶν συμφερόντων, στερούμενοι ἡδονῶν τινῶν ὅπως μὴ ὑποστῶσιν ὑποχρεώσεις τινάς. Τοῦτο εἶνε ψευδῆς ἀνεξαρτησία, νομίζω δὲ αὐτὴν οὐδαμῶς ἐπιθυμητήν.

Paul Janet.

(Ἔπειτα συνέχεια).

ΟΙ ΕΠΙΦΑΝΕΙΣ

• Ἐκ τοῦ συγγράμματος Ἕ Π κοινῶν τοῦ Λονδίνου.

Ἐπωφελοῦμαι τοῦ παρόντος κεφαλαίου ὅπως περιλάβω ἐν αὐτῷ τινὰς πολιτικούς ἀνδρας, οὓς δὲν ἡδυνήθην νὰ κατατάξω ἀλλαχῶ, ἐπισήμους τινὰς στρατιωτικούς, ναυτικούς καὶ ἄλλους.

Ἐπειδὴ δὲ πρέπει ν' ἀρχίσω ἀπὸ κῆποιον, ἀρχίζω κατὰ τύχην ἀπὸ τοῦ κ. Φόρστερ τοῦ πρώην ἐπὶ τῆς Ἰρλανδίας ὑπουργοῦ, ὅστις εἶνε ὁ μᾶλλον εὐκίνητος τῶν ἀνεμοδεικτῶν τῆς νεωτέρας πολιτικῆς. Ἐχει τὴν ἀπαράμιλλον ἰκανότητα νὰ μεταβάλλῃ τὴν ἀπόχρωσιν τοῦ φρονήματός του ὅπως συμμορφῶνῃ αὐτὸ μὲ τὸ φρόνημα τῶν ἐκλογέων του, παρόμοιος κατὰ τοῦτο μὲ τὰ πτηνὰ τὰ μεταβάλλοντα χρῶμα ἀναλόγως πρὸς τὴν διδομένην εἰς αὐτὰ τροφήν. Ἐνίστε παραδόξως ἀνγκάζεται νὰ συναγωνίζηται μετὰ τῶν ἀντιπάλων του κατὰ τῶν ἰδίων αὐτοῦ φίλων. Νομίζων ἐξησφαλισμένας τὰς παλαιὰς φιλίας, ἐργάζεται πρὸς ἀπόκτησιν νέων, ἐνεκα δὲ τούτου προσπαθεῖ νὰ φειδῆται καὶ τῶν μὲν καὶ τῶν δὲ καὶ νὰ προτείνῃ μέτρα ἀρέσκοντα εἰς τοὺς οὐίγους, χωρὶς νὰ δυσαρστωῖσι τοὺς τόρεις. Εἰς αὐτὸν τέλος δύναται νὰ ἐφαρμοσθῇ τὸ ἀξίωμα τῶν ἐκδηδητημένων, οἵτινες διατείνονται ὅτι ἡ ἀπιστία δὲν ἀποκλείει τὴν σταθερότητα. Εἰσελθὼν εἰς τὸν πολιτικὸν βίον ὡς ριζοσπάστης ἐγένετο ἀνεπαιθῆτως ὁ κρίκος ὁ συνδέων τοὺς συντηρητικούς μετὰ τῶν ἐλευθεροφρόνων. Πολλὰκις θυσιάζει τὴν πραγματικὴν αὐτοῦ